

Sotsiaalainete ainevaldkonna ainekavad 5.–9. klassis

Sotsiaalainete õpetamise kaudu kujundatakse õpilaste suutlikkust mõista ajaloos ja nüüdisajal toimuvate ühiskondlike muutuste põhjuseid ja tagajärgi. Õpitakse tundma ja kasutama lihtsamaid sotsiaalteaduste uurimismeetodeid, kujundatakse demokraatia ja inimõiguste tundmist ning teadmisi kodanikuõigustest ning -vastutusest, nendega kooskõlas olevaid oskusi ja üldtunnustatud käitumist. Arendatakse õpilase suutlikkust ära tunda kultuurilisi eripärasid ja järgida üldtunnustatud käitumisreegleid, huvitada oma rahva, kogukonna ja maailma arengust, kujundada oma arvamus ning olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik.

Sotsiaalainete õpetamine toetab kooli alusväärtuste kujundamist ning kooli üldiste õppe- ja kasvatusesmärkide saavutamist.

Põhikooli lõpuks õpilane:

- suudab mõista inimühiskonna ajaloos ning nüüdisaja ühiskonnas toimuvate muutuste olulisi põhjusi ja tagajärgi, suudab enda elu jaoks järeldusi teha;
- valdab esmast tulevikuvisioni;
- tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, järgib üldtunnustatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas, teab kodanikuõigusi ja -kohustusi ning tunneb kodanikuvastutust;
- huvitub iseenda, oma rahva, kogukonna, Viljandi(-maa) ja maailma arengust, kujundab oma arvamust ning mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppetöös;
- tunneb kultuurilist eripära ja kogukonna kultuuripärandit ning suhtub lugupidavalt individuaalsetesse, kultuurilistesse ja maailmavaatelistesse erinevustesse juhul, kui need pole inimsusevastased;
- on omandanud teadmisi ja oskusi sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kohaneda eakaaslaste hulgas, kogukonnas ja ühiskonnas, väärtustades neid;
- on omandanud teadmisi ja oskusi enesekontrolli, toimetulekustrateegiate, enesekasvatuse, oma võimete arendamise, tervist tugevdava käitumise ja tervisliku eluviisi kohta ning väärtustab positiivset suhtumist endasse ja teistesse; mõistab iseenda ja kaaslaste elu väärtust – aukartus elu ees.

Ainevaldkonna õppeained

Ainevaldkonda kuuluvad järgmised õppeained: ajalugu, ühiskonnaõpetus ja inimeseõpetus.

Ajalugu õpitakse alates 5. klassist, inimeseõpetust 2. klassist ning ühiskonnaõpetust 6. klassist.

Sotsiaalainete nädalatundide jaotumine kooliastmeti

I kooliaste:

Inimeseõpetus – 2 nädalatundi

II kooliaste:

Ajalugu – 3 nädalatundi

Inimeseõpetus – 2 nädalatundi

Ühiskonnaõpetus – 1 nädalatund

III kooliaste:

Ajalugu – 6 nädalatundi

Inimeseõpetus – 2 nädalatundi

Ühiskonnaõpetus – 2 nädalatundi

Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujuneb õpilastes võime näha ühiskonna arengus põhjuslikke jm seoseid ning teha teadlikke valikuid seenduvalt iseendast ja sotsiaalsest keskkonnast, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest, ning toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Ainevaldkonna õppeainete õppega taotletakse, et õpilane:

- omandab adekvaatse enesehinnangu ning teadmisi, oskusi ja hoiakuid, mis toetavad tervikliku ja autonoomse inimese kujunemist, terviseteadlikkuse, tervist tugevdava käitumise ning tervisliku eluviisi;
- omandab tervikliku arusaama ühiskonna nähtustest ja protsessidest ning nende seostest ja mõjust;
- mõistab kultuurilist mitmekesisust ja demokraatia tähtsust ning ühiskonna jätkusuutliku arengu vajalikkust, aktsepteerides erinevusi;
- hindab väärtusi, nagu vabadus, inimväärikus, võrdõiguslikkus, ausus, hoolivus, sallivus, vastutustunne, õiglus ja isamaalisus ning lugupidamine enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu.

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks vajalikke teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste

erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmetes, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas ning aitab õpilasel kujuneda sotsiaalselt küpseks ja teovõimeliseks isiksuseks. Inimeseõpetuse üldeesmärk on aidata kaasa õpilase sotsiaalses elus vajalike toimetulekuoskuste arengule, mille elluviimiseks kujundatakse õpilases terviklikku isiksust, sotsiaalset kompetentsust, terviseteadlikkust ja üldinimlikke väärtusi, nagu ausus, hoolivus, vastutustunne ning õiglus.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks.

Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes

Sotsiaalvaldkondlik pädevus on sotsiaalainete valdkonnapädevus. Ainevaldkonna üldised eesmärgid ja sisu toetavad õpilaste sotsiaalvaldkondliku pädevuse kujunemist. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kaudu taotletakse sotsiaalvaldkondliku pädevuse arendamist.

Väärtuspädevuse kujundamist toetab sotsiaalainete ainevaldkond õppeainete erinevate rõhuasetuste kaudu. Näiteks suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning nendest oma tegutsemises juhinduda toetavad nii ajalugu kui ka ühiskonnaõpetus. Inimeste sõnade ja käitumise taga olevate väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnete kooskõla ning oma valikute põhjendamist toetavad empaatiaülesanded ning allikaanalüüs. Lähiajaloo käsitlemine põhikooli viimases klassis aitab õpilastes kujundada oskust seista vastu kesksete normide rikkumisele, kasutades selle juures näiteks diktatuuride ja inimsusevastaste kuritegude teemat.

Õpipädevust toetatakse eeskätt mitmekesiste meetodite rakendamise kaudu. Võib öelda, et suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ja hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ning teavet, oma õppimise planeerimist ja viise, kuidas kasutada õpitut erinevates kontekstides ja probleemide lahendamisel kujundavad kõik sotsiaallained. Vastav panus on siin tihedalt seotud teiste ainevaldkondade õppeainetega ning soovitada võib koostööd meetodite lõimimisel. Näiteks loovtöö koostamine sotsiaallaines võib emakeele või võõrkeele lõimimise kaudu saavutada sügavama sisukuse kui ainult ühe õppeaine piires.

Suhtlemispädevuse toetamisel võib esile tõsta meetodite valiku olulisuse. Erinevad aktiivõppe viisid ning rühmatööd aitavad kujundada õpilase suutlikkust analüüsida enda käitumist ning selle tagajärgi, sobival viisil väljendada oma tundeid, aktsepteerida inimeste erinevusi ning

suhtlemisel nendega arvestada, ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ning teiste huve. Nii inimeseõpetuse, ajalooõpetuse kui ka ühiskonnaõpetuse kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskonnas kehtivaid väärtusi, norme ning reegleid.

Enesemääratluspädevust toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse (eestlane, eurooplane, maailmakodanik) kujundajana teisedki valdkonna õppeained. Enesemääratluspädevuse kujundamisel arendatakse õpilaste suutlikkust mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse. Õpilasi suunatakse järgima tervislikke eluviise, lahendama tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme.

Matemaatikapädevust toetavad kõik valdkonna õppeained. Õppetegevuses tähtsustatakse suutlikkust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid.

Ettevõtlikkuspädevuse peamine kujundaja on ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained. Õpitakse nägema ühiskondlike protsessidega seotud probleeme ja neis peituvaid võimalusi lahenduste pakkumiseks. Õpilasi julgustatakse püstitama eesmärgi ning pürgima nende täitmise poole, genereerima ideid ning neid teostama. Õpitakse rakendama initsiatiivikut ja vastutust, tegema eesmärkide saavutamiseks koostööd, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega, et muuta ühiskonda paremaks. Õpilasi suunatakse valima ideede teostamiseks sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega. Julgustada õpilasi osalema kodanikuühiskonna ettevõtmistes.

Lõimingu põhimõtted ainevaldkonna õppeainetes

Sotsiaalainete lõimingutsentriteks on nii teemad, mõisted kui ka meetodid. Ainevaldkonna siseselt on mõistete ja teemade kattuvus suurem kui valdkonnavälise lõimingu puhul. Samas on meetodi ümber koonduv lõiming laiahaardelisem, kuna see tähendab interdistsiplinaarset ja transdistsiplinaarset koostööd. Sotsiaalainetel on lõimingu kaudu kokkupuutevõimalusi kõikide õppeainetega ning õppekava üldpädevustega. Ajaline kooskõla õppeainete temaatilise käsitluse vahel on teostatav nii valdkonnasiseselt kui ka -väliselt.

Ainevaldkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks ennast teostavaks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest, näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat ning tal on oskusi ja valmidust ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda. Oluline pole mitte õpitud teadmiste hulk

vaid oskus seostada olemasolevaid fakte ja näha olemasolevaid seoseid uue nurga alt, oskus kasutada teadmisi uues olukorras. Kõikides ainevaldkonna ainetes on ühtlustatud õppesisu diferentseerimise süsteem, et pakkuda senisest suuremat võimalust õpilaste isikupära ja ühiskonnas toimuvate muutuste arvestamiseks.

Lõiming teiste ainevaldkondadega saab tekkida kahel tasandil – eri õppeainete õpieesmärkide ja õppesisu kaudu või valdkondlike seoste kaudu õppetegevuse eesmärgistamisel. Üldiselt võib lähtuda eeldusest, et ainete seoste arvestamine võimaldab muuta õppetööd efektiivsemaks, mitmekülgsemaks ja loovamaks. Sotsiaalsed on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Sotsiaalainete ainevaldkonna õppeained aitavad kaasa teiste ainevaldkondade valdkonnapädevuste kujunemisele.

Emakeelepädevuse osas tähtsustub suutlikkus väljendada ennast selgelt ja asjakohaselt suuliselt ja kirjalikult, lugeda ja mõista erinevaid tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili, õigekeelsust ja keelelist väljendusrikkust. Lisaks tähtsustuvad veel teksti kriitilise analüüsi oskus, funktsionaalne kirjaoskus, meediakirjaoskus, informatsiooni hankimine ja kriitiline hindamine, tööde vormistamine, autoriõigus.

Võõrkeeltepädevuse kujunemist toetavad teadmised erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest, oma ja teiste kultuuride vaheliste erinevuste mõistmine ja lugupidamine erinevate kultuuride ja traditsioonide vastu, suhtlemine mitmekultuurilises ühiskonnas, võõrkeeleoskus.

Matemaatikapädevuse arendamise juures on oluline tugineda matemaatika kaudu kujundatavatele oskustele, näiteks ajaarvamine, ressursside planeerimine (aeg, raha), matemaatiline kirjaoskus, arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid), oskus probleeme püstitada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida.

Loodusteadusliku pädevuse seisukohalt on oluline teada, et loodusainete ainevaldkonna lähenemisviisi aluseks on uurimisoskuse kujundamine. Loodusõpetuses juba esimestest klassidest kujundatavale uurimisoskusele saab sotsiaalainete õpetus edaspidi toetuda. Temaatilised seosed tekivad inimühiskonna arengule looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju käsitlemise kaudu. Lisaks on olulised teemad majanduse ressursid, inimese areng, rahvastikuprotsessid, ühiskonna jätkusuutlikkus, säästlik tarbimine, üleilmastumine, globaalprobleemide, sh keskkonnaprobleemide märkamine ja mõistmine, jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamine.

Tehnoloogilise pädevuse kujundamisele aitavad kaasa järgmised teemad: ametid ja elukutsed erinevates ühiskondades, tehnika ja tootmise arengu seos muutustega ühiskonnas; tööturg,

kutsesuunitlus ja karjääri planeerimine. Ühiselt taotletakse, et õpilastel kujuneks oskus hinnata tehnoloogia rakendamise kaasnemaid võimalusi ja ohte; mõista tehnoloogia arengutrende, tehnoloogia ja teaduse omavahelisi seoseid; rakendada moodsaid tehnoloogiaid tõhusalt ja eetiliselt oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonna kujundamisel; kasutada tehnilisi vahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides seejuures ohutuse ja intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kultuurilise pädevuse kujundamisele aitavad kaasa eri rahvaste traditsioonide tutvustamisega seotud teemakäsitlused ning erinevaid koostöövorme arendavad rühmatöö meetodid.

Tervise- ja kehakultuuripädevuse osas tähtsustub suutlikkus mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana eri ajastuil, salliv suhtumine kaaslastesse ning koostööpõhimõtete ja tervisliku eluviisi järgimine. Tervislikku eluviisi kui kogu koolikorralduse jaoks tähtsustuvat aspekti lõimib inimeste eluolu ja olmekeskkonna temaatika käsitlemine.

Lõiminguks teiste valdkondadega sobivad väga hästi ka õppemeetodid, näiteks projekti- ja ainenädalad, lõimingutunnid ja õppekäigud. Õppekäikude planeerimisfaasis on erinevate õppeainete õpetajate koostöö eelduseks, et antud lõiming saaks realiseeruda.

Ainekava saab rõhutada teatud aspekte selle lõimingu soodustamiseks, näiteks soovitada sujuvat üleminekut uutele meetoditele või teemadele. Lõimingu rakendamisel on oluline säilitada side varem õpituga.

Läbivate teemade käsitlemine ainevaldkonna õppeainetes

Arvestades läbivate teemade keskendumist ühiskonna toimimise küsimustele ning õpilaste igapäevasele eluviisile ja nende poolt järgitavatele väärtustele, on tähtis, et sotsiaaalainete õpetajad oleksid valmis igapäevaselt erinevates olukordades reageerima sihipäraselt ja läbivaid teemasid toetaval viisil õpilaste ainealaselt või aineväliselt tõstatatud, intrigeerivatele, provotseerivatele või muidu kasvatuslikku huvi pakkuvatele küsimustele ja algatustele; õpilaste positiivselt või negatiivselt silmatorkavale tegevusele; päevakajalistele sündmustele koolis või väljaspool seda.

Läbivate teemade käsitlemisel tuleb juhtida sellele teadlikult ka õpilaste tähelepanu. Sotsiaaalainete seosed läbivate teemadega ilmnevad nii õppesisus, meetodites kui ka õppetegevuse korraldamise viisides. Kuna läbivad teemad on ühiskonnas aktuaalsed ning sotsiaaalained on tihedalt seotud ühiskonna toimimise valdkondadega, saab väita, et siinses ainevaldkonnas on mõneti lihtsam leida läbivate teemade õpetamise võimalusi.

Läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ käsitlemisega aidatakse õpilasel kujuneda isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvast õpi-, elu-

ja töökeskkonnas ning kujundama oma elukäiku teadlike otsuste kaudu, et teha mõistlikke kutsevalikuid.

Läbiva teemaga „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes püüab leida lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele, pidades silmas nende jätkusuutlikkust.

Läbiva teema „Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähendust, on ühiskonda lõimitud, toetub oma tegevuses riigi kultuuritraditsioonidele ja arengusuundadele ning osaleb poliitiliste ja majandusotsuste tegemises.

Läbiva teema „Kultuuriline identiteet“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktika eripärast nii ühiskonna ja terviku tasandil (rahvuskultuur) kui ka ühiskonna sees (regionaalne, professionaalne, klassi-, noorte- jms kultuur; subkultuur ja vastukultuur) ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Läbiva teema „Teabekeskkond“ käsitlemisega toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes tajub ja teadvustab ümbritsevat infokeskkonda ning suudab seda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt oma eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast. Õpilase jaoks on oluline õppida analüüsima erinevate teabeallikate informatiivsust ja nendes sisalduva teabe vahendatuse astet, teadvustada mille tahes teabeallikaks muutumist kohase küsimusepüstituse puhul. Harjumus esitada küsimusi, nagu „Kuidas või milliste vahendajate kaudu on teave minuni jõudnud?“, „Kes võiks olla teate autor ja mis võis olla tema eesmärk?“, „Millistest küsimustest ta lähtus ning millistele küsimustele võimaldab tekst vastata?“ nõuab õpetuses püsivat tähelepanu. Olulised on sellised oskused, nagu inimese või teksti autori suhtluseesmärgi määratlemine, teksti (kirjandusteose, teatmeteose, ajalooallika, reklaami) otstarbe määratlemine, teksti ja refereeringu eristamine, reaalsuse ja fiktsiooni eristamine, fakti ja arvamuse/kommentaari eristamine, teabeallika, autori ja teabe vahendajate leidmine tekstis, teabevälja muutumine läbi ajastute, teabevälja mõju indiviidi ja ühiskonna arengule. Tegemist on küsimustega, mille esitamise harjumus vajab koolis õppimist, kuna ainult nõnda kujuneb õpilastes kriitiline hoiak allikate suhtes. Antud hoiak ja selle baasil kujundatud teadmised ning oskused on infoühiskonnas üks olulisemaid toimetulekuoskusi.

Läbiva teemaga „Tehnoloogia ja innovatsioon“ toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Läbiva teema „Tervis ja ohutus“ käsitlemisega toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Läbiva teemaga „Väärtused ja kõlblus“ taotletakse õpilase kujunemist kõlbeliselt arenenud inimeseks, kes tunneb nüüdisajal rahvusvaheliselt üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

Inimeseõpetus II ja III kooliastmes

Õppeaine kirjeldus

Viljandi Jakobsoni Koolis peetakse inimeseõpetuses oluliseks kujundada kõiki pädevusi – inimeseõpetus kui aine sellega tegelebki. Inimeseõpetuses on olulisel kohal aktiivõpe – paaris- ja rühmatööd, arutelu, ajurünnak, esitlused. Olulisel kohal on loovtöö, läbi joonistuste, jutustuste, käelise tegevuse õpitakse tundma iseennast, õpitakse suhtlema, nägema teist enda kõrval, tajuma oma kohta ühiskonnas.

„Aukartus elu ees“ on inimeseõpetuses läbiv ja olulisim mõte, kuna inimeseõpetus tegeleb kõigega, mis otseselt puudutab isiksust ja teisi tema ümber, inimsuhteid, tervist ja turvalisust ning inimese kohta maailmas.

Inimese, isiksuse ja iseenda väärtustamine – läbi õppeprotsessi kujundatakse suhtumist iseendasse, oma võimetesse. Õpilased analüüsivad oma tugevaid ja nõrku külgi, arutlevad, kuidas neid arendada. Olulisel kohal on tervislike eluviiside väärtustama õppimine, turvalise ja ohutu käitumise õppimine. On oluline, et õpilased õpiksid väärtustama iseennast kui isiksust, mõistaksid, et väärtus on inimene just sellisena, nagu ta on. Õppemeetodites on olulisel kohal testid, arutelu, suhtlemismängud.

Eesti, kodumaa, kodulinna ja ühiskonna väärtustamine – läbi õppeprotsessi õpivad õpilased väärtustama oma kohta maailmas oma rahvuse esindajana, õpivad tajuma enda olulist kohta ühiskonnas. Õppemeetodites on olulisel kohal rühma- ja paaristööd, tundides käib külalisi. Kasutame „Maailma Kooli“ ülesandeid, mis sobivad hästi maailmapildi avardamiseks.

Lähedaste, pere, sõprade ja kooli väärtustamine – läbi õppeprotsessi õpivad õpilased väärtustama enda väga olulist kohta lähedaste hulgas. Õpilased mõistavad, mis on empaatia, mõistavad lähisuhete olulisust, oskavad vastutada, aidata, rääkida ja kuulata, lahendada konflikte. Õppemeetodites on olulisel kohal suhtlemistreening, ülesanded enda avamiseks, koostööülesanded.

Läbivad teemad

Elukestev õpe ja karjääri planeerimine – läbi õppeprotsessi õpivad õpilased tundma oma tugevaid ja nõrku külgi, õpivad, et õppimine kestab läbi elu, suudavad väärtustada ja positiivses suunas kujundada oma võimeid ja huve.

Õppemeetodites on olulisel kohal loovtööd, arutelu, õppefilmid ja tundides erinevate elualade inimestega kohtumine.

Tervis ja ohutus – läbi õppeprotsessi õpivad õpilased tundma kehalisi ja emotsionaalseid muutusi murdeas, õpivad aktsepteerima inimeste arengu individuaalsust. Õpilased õpivad

väärtustama elu ilma meelemürkideta, teavad, mis on tervist kahjustavad ja tervist tugevdavad tegevused, suudavad ohutult käituda koolis, kodus ja õues. Õpilased oskavad analüüsida meedia mõju inimesele. Õpilased teavad turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid.

Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Inimeseõpetus on tugevalt seotud kehalise kasvatuses (kehalise aktiivsuse teemad, suhtumine oma kehasse ja keha eest hoolitsemine, tervisliku toitumise teemad), kunstiõpetusega (palju aktiivtööd tehakse loovtööna), ajaloo (palju näiteid ja teemat illustreerivat materjali on ajaloost, samuti on jätkusuutlikkuse mõistmine seotud tihedalt teemadega ajaloost), loodusainetega (keskkonnateemad). Inimeseõpetuses pööratakse palju tähelepanu funktsionaalse lugemisoskuse arendamisele.

Inimeseõpetust kui ainet toetavad tugevalt kooli projektinädalad ja ühisüritused – õpilased kogevad läbi nende traditsioonide tähtsust, õpivad koostööoskust, tunnevad rõõmu ühisest tegevusest, mõistavad, et nad on oluline osa suurest süsteemist.

Olulisel kohal on seesmine lõiming – inimeseõpetus tegeleb tugevalt seoste loomisega senikogetu/kogematu vahel, õpitu/uue vahel.

Inimeseõpetuse tundides saavad õpilased osa võtta maakondlikest ja üleriigilistest terviseviktoriinidest ja esmaabiüritustest, osaleda olümpiaadidel.

Hindamine

Inimeseõpetuses on hindamise põhiliseks eesmärgiks toetada õpilase arengut ning innustada ja suunata õpilast mõtlema, arutlema, looma seoseid ja aktiivselt tunnis osalema.

Hindamisel lähtutakse põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskuseid, aktiivsust ja kaasatõotamist tunnis, arvestades õpilase teadmisi vastavalt ainekava eesmärkidele ning õpitulemustele. II kooliastmes hinnatakse õpitulemusi mitteeristavalt, kus „A“ on „arvestatud“/ ja „MA“ on „mittearvestatud“. III kooliastmes lõppevad kokkuvõtvad hindamised numbriliste hinnetega.

5. klass

Õpitulemused

5. klassi lõpetaja:

- kirjeldab kehalisi ja emotsionaalseid muutusi murdeas, aktsepteerides nende individuaalsust;
- teab, mis on füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis, arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;

- kirjeldab tegevusi, mis muudavad tema õpikeskkonna turvaliseks ja tervist tugevdavaks;
- mõistab, mis on stress ja kirjeldab sellega toimetuleku võimalusi;
- väärtustab oma tervist ja tervislikku eluviisi, oskab hinnata oma päevakava, lähtudes tervislikust eluviisist;
- oskab nimetada ja väärtustada enda ja teiste positiivseid omadusi, väärtustab positiivset mõtlemist;
- oskab anda esmaabi lihtsamates olukordades.

Õppesisu

Käsitletavad teemad:

- tervis – tervise olemus; füüsiline, vaimne ja sotsiaalne tervis; tervisenäitajad; tervist mõjutavad tegurid; hea ja halb stress ja keha reaktsioonid stressile; pingete maandamise võimalused;
- tervislik eluviis – tervisliku eluviisi komponendid; tervisliku toitumise põhimõtted; toitumist mõjutavad tegurid; kehaline aktiivsus; kehalise aktiivsuse vormid; päevakava ning töö ja puhkuse vaheldumine; uni;
- murdeiga ja kehalised muutused – murdeiga inimese elukaas; kehalised ja emotsionaalsed muutused murdeas; kehaliste muutuste erinev tempo murdeas; suhtumine oma kehasse ja keha eest hoolitsemine; suguline küpsus ja soojätkamine;
- turvalisus ja riskikäitumine – turvaline ning ohutu käitumine kodus, koolis ja õues; eakaaslaste ning meedia mõju valikutele; iseenda vastutus; vahendatud suhtlemine; tõhusad ning enesekohased ja sotsiaalsed oskused uimastitega seotud situatsioonides; valikud ja vastutus seoses uimastitega, uimastite mõju tervisele;
- haigused ja esmaabi – levinumad laste ja noorte haigused; nakkus- ja mittenakkushaigused; haigustest hoidumine; HIV ja AIDS, selle levik, sellest hoidumise võimalused; esmaabi põhimõtted; esmaabi erinevates olukordades; käitumine õnnetusjuhtumi korral;
- keskkond ja tervis – tervislik elukeskkond; tervislik õpikeskkond; tervis heaolu tagajana.

6. klass

Õpitulemused

6. klassi lõpetaja:

- analüüsib enda iseloomujooni ja -omadusi, väärtustades positiivset; mõistab, mis kujundab enesehinnangut, mõistab enesekontrolli olemust ja vajalikkust;
- teab, mis on vajadused, väärtustab tõhusate suhtlemisoskuste vajalikkust, eristab verbaalset suhtlemist mitteverbaalsest ja kirjeldab erinevaid suhtlemisvahendeid, demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise võtteid ja seda, kuidas väljendada oma tundeid, säilitades suhteid; teadvustab eelarvamuse mõju ja oskab selle kohta näiteid tuua; oskab öelda „ei“ ja aktsepteerib ka teise inimese „ei“-d;
- väärtustab sõprust, armastust, usaldust, hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet;
- õpilane kirjeldab tõhusate sotsiaalsete oskuste toimimist igapäevaelus, pakub abi ja võtab abi vastu, mõistab, mis on empaatia; väärtustab koostööd ja sallivust; teadvustab soolisi erinevusi ja inimeste erivajadusi;
- teab konflikti häid ja halbu külgi, aktsepteerib konflikti kui osa elust; tunneb konflikti lahendamise viise; kasutab õpituatsioonis konflikte lahendades tõhusaid viise ja väärtustab neid;
- teab ja oskab otsuseid langetades leida erinevaid lahendusviise, kirjeldab nende puuduseid ja eeliseid; väärtustab vastutuse võtmist otsuseid langetades;
- väärtustab tervislikku elu ilma meelemürkideta.

Õppesisu

Käsitletavad teemad:

- suhtlemine. Mina ja suhtlemine – enesesse uskumine, enesehinnang, eneseanalüüs, enesekontroll;
- suhtlemine teistega – vajadused, suhtlemise komponendid; verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine; kuulamine; tunnete väljendamine; eelarvamus; kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine; „ei“-ütlemine;
- suhted teistega – sotsiaalsed oskused; sallivus, hoolivus, empaatia, vastutus; erinevuste ja mitmekesisuste väärtustamine; erivajadustega inimesed;
- konfliktid – konflikt; tõhusad ja mittetõhusad lahenduse viisid;
- otsustamine ja probleemilahendus – otsustamine ja probleemide lahendamine; erinevate käitumisviiside leidmine ja tagajärjed; vastutus.

7. klass

Õpitulemused

7. klassi lõpetaja:

- analüüsib ja väärtustab ennast, mõistab oma kohta elukaarel, teab arengumuutusi murdeas ja mõistab murdeea eripära teiste arenguperioodide hulgas;
- teab, kuidas vältida ja lahendada konflikte;
- mõistab ja kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele, demonstreerib õpitu olulisust oskust keelduda tegevustest, mis kahjustavad ennast ja teisi;
- analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele, teab, kuidas kasutada tõhusaid lahendusi riskisituatsioonis;
- teab, mis on soorollid ja soostereotüübid, oskab analüüsida nende mõju inimese käitumisele;
- teab põhjalikult tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid, mõistab nende olulisust;
- kirjeldab stressi ja kriisi olemust inimsuhetes, teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ja lähedasi suhteid.

Õppesisu

Käsitletavat teemat:

- inimese elukaar ja murdeea koht selles – areng ja kasvamine, neid mõjutavad tegurid; elukaar, murdeea koht elukaases; inimene oma elutee kujundajana; enesekasvatus ja valikud;
- inimese mina – minapilt ja enesehinnang, eneseanalüüs; konfliktide vältimine ja lahendamine;
- inimene ja rühm – erinevad rühmad ja rollid; rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus; reeglid ja normid rühmas; rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed; hoolivus rühmas; rühma surve ja toimetulek sellega; sõltumatus ja autoriteet;
- turvalisus ja riskikäitumine – turvaline käitumine koolis, kodus, õues; valikud ja vastutus seoses meelemärkidega; meelemärkide tarbimisega seotud riskid tervisele; enesekohased ja sotsiaalsed oskused, et vältida riskikäitumist; emotsioonidega toimetulek; kriitiline mõtlemine; probleemide lahendamine; hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga;
- inimese mina ja murdeea muutused – varane ja hiline küpsemine, kõigil oma tempo; muutunud välimus; nooruki põhimured murdeas; naiselikkus ja mehelikkus;
- suhted ja seksuaalsus – soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ja tervisele;

- tervis – tervis kui heaoluseisund: eesti rahva tervisenäitajad; tervislik eluviis, valikud seoses sellega; tervisealased teenused; kehaline aktiivsus ja õige toitumine; vaimne heaolu ja stress; kriis, käitumine kriisisituatsioonis.

8. klass

Õpitulemused

8. klassi lõpetaja:

- tuleb toime oma emotsioonidega, demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalda korral, teab, kuidas öelda „ei“;
- teab, mis on suguküpsus; tunneb inimese anatoomiat; teab, mis on sõprus ja armastus; teab, mis teeb vastassugupoole meeldivaks; kirjeldab, milles seisneb inimese vastutus seksuaalsuhetes; selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid;
- kirjeldab viise, kuidas luua ja säilitada mõistvaid, toetavaid ja lähedasi suhteid; väärtustab tundeid ja armastust suhetes; selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; kirjeldab tunnete jagamise viise; teab tõhusaid rasestumisvastaseid meetodeid ja sugulisel teel levivaid haiguseid; teab, mis on HIV ja AIDS ja kuidas sellest hoiduda;
- teab, kuhu pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaalsusega seotud küsimustes; teab inimkaubandusega seotud ohtude kohta;
- teab kooselu reegleid ja norme toetavates peresuhetes.

Õppesisu

Käsitletavad teemad:

- turvalisus ja riskikäitumine – tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused; kriitiline mõtlemine; suhtlusoskus; hakkamasaamine kiusamise ja vägivaldaga;
- inimese mina ja murdeea muutused – välimus ja nooruki mured küpsemisperioodil; suguküpsus, naise ja mehe anatoomia; seksuaalhuvi, seksuaalsuse trepp; vastutus ja turvalisus seksuaalsuhetes;
- suhted ja seksuaalsus – suhete loomine, säilimine ja katkemine; suhete väärtustamine; armastus; lähisuhted; seksuaalidentiteet; seksuaalvahekord; rasestumisvastased meetodid; seksuaalõigused; STLH vältimine; HIV ja AIDS; inimkaubandus; abi ja nõu saamise võimalused;

- inimene ja valikud – huvide ja võimete mitmekesisus ja valikud; edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid.

Ajalugu

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- tunneb huvi mineviku vastu;
- tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;
- väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;
- leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;
- kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;
- tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;
- tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitlemise põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua sild mineviku ja nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust ning paljusid Eesti ajaloo probleeme.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, erinevad inimesed ning paigad. Seda kogemust koolis õpituga ühendades kujuneb õpilasel arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainete integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- ajas orienteerumise oskus, oskus analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;
- küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
- funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- allikaanalüüs ja töö ajalookaardiga, info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus ning IKT vahendite kasutamine.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppeteemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste taset kirjeldatakse kooliastme lõpul õpitulemustena. Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Ajalootundides peab õpilastele tutvustama erinevaid ajalookäsitlusi neist ühtki peale surumata. Mõistmaks, et

ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates.

Õppetegevuses on oluline rakendada mitmekesist metoodikat, mis võimaldab õpilastel aktiivselt osaleda õppetegevuses, arendada oma õpioskusi, teha järeldusi, kujundada ja väljendada oma arvamust ajaloosündmuste või -nähtuste kohta. Ajalooprobleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriline identiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajalooteadvus.

Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajalooliskultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne.

Kooliastme spetsiifilised õppetegevused esitatakse vastava kooliastme lõpus.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse põhikooli riikliku õppekava üldosa vastavatest sätetest ja kooli hindamisjuhendist. Hindamise eesmärk on eelkõige õpilase arengu toetamine.

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust. Hindamise vormidena kasutatakse kujundavat ja kokkuvõtvat

hindamist. Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd ning jutustuse kirjutamist. Ajaloallikatega töötades analüüsitakse lisaks allika sisule allika usaldusväärsust info edasikandmisel. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistatakse olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Lühijutu ning kirjelduse juures hinnatakse ülesehituse loogikat ja terviklikkust, mõistete ning märksõnade sobivust konteksti (ajastu tundmine), stiili ja õigekirja. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides jälgitakse teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu.

Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid, mitteeristavat (arvestatud, mittearvestatud) hindamist 5. klassis ja numbrilisi hindeid 6.-9. klassis.

II kooliaste

Kooliastme õpitulemused

II kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

6. klassi õpilane:

- kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number;
- tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjuseid;
- hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

Õppetegevus

Ajaloo algõpetus 5. klassis põhineb lõimitud õppetegevustel. Lõimingutsentriteks on nii õppeteemad kui -meetodid, mis seostuvad teiste ainevaldkondadega. Soovituslik on ajalooõpetus üles ehitada tihedas koostöös emakeele ja kirjanduse ning loodusõpetuse aineõpetusega. Kodukoha ajaloo uurimisel saab siinjuures ära kasutada näiteks eri liiki tekstide analüüsi nii emakeele ja kirjanduse tunnis kui ajalootunnis. Kodukoha looduslike olude õpetamine loodusõpetuses aitab kaasa ajaloo algkursuse õpitulemuste saavutamisele. Õppekäikude korraldamine II kooliastmes toimub interdistsiplinaarsel põhimõttel.

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh IKT vahendeid ja aktiivõpet: vestlus, arutelu, rühmatöö, rollimäng, ajaloolise kujutluse loomine, loovülesande, kava, ajajoone, õpimapi koostamine, praktilised ja uurimistööd (nt töö allikate ja kaardiga, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, loovtöö kirjutamine, infootsing teabeallikatest), tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine), õppekäigud kodukohas (nt muuseum, kirik).

Võimalusi ajaloo lõimimiseks teiste õppeainetega:

- eesti keel ja kirjandus – kirjalikud ajalooallikad, funktsionaalne lugemine, õigekiri, lauseehitus, jutukese koostamine, nimed ja kohanimed, eepos;
- loodusõpetus – maailmakaart, loodusrahvad maailmas, jääaeg, päikesekalender, loodusnähtused;
- matemaatika – töö ajateljel, positiivsed ja negatiivsed arvud, Rooma numbrid, aritmeetika, geomeetria, püramiid;
- ühiskonnaõpetus – riigi tunnused (territoorium, rahvas, avalik võim, seadused, religioonid, kommunikatsiooni areng, demokraatia jne);
- käsitöö- ja tehnoloogiaõpetus – skulptuurid, tööriistade areng, savinõud;
- arvutiõpetus – interneti otsingumootorid, tekstitöötlus; töö kaardiga (Google Maps);
- inglise keel – võõrkeelsed dokumentaalfilmid, filmid, sõnavara laiendamine;
- kunstiõpetus – esemelised ajalooallikad, muuseumid, koopamaalingud, vaasimaal, arhitektuur;
- kehaline kasvatus – erinevad spordialad olümpiamängudel.

5. klass

Õppesisu ja õpitulemused

I. Ajaloo algõpetus

1. Ajaarvamine ja ajalooallikad

Õpitulemused

Õpilane:

- kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajaloo periodiseerimine*;
- kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste eluolu minevikus;
- leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid;
- kasutab ajalookaarti, töötab lihtsamate allikatega.

Õppesisu: ajaarvamisega seotud mõisted ja ajaloo perioodid – muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikate tõlgendamine – kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv.

2. Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu

Õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab mõnda minevikusündmust ja inimeste elu minevikus;
- teab kodukohast pärit silmapaistvaid isikuid ja nende saavutusi;
- väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava ja lühijuttu;
- kasutab ajalookaarti.

Õppesisu: ajaloosündmused ja silmapaistvad isikud kodukohas (Viljandis/Viljandimaal), Eestis, Euroopas ning maailmas õpetaja valikul. Elu linnas ja maal, rahu ja sõja ajal, eluolu, tegevusalad, elamud, rõivastus, toit, kultuur ja traditsioonid, nende muutumine ajas.

6. klass

Õppesisu ja õpitulemused

II. Muinasaeg ja vanaaeg

1. Muinasaeg

Õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine;
- teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutuselevõtmine;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim*;
- teab Eesti (Pulli ja Kunda inimasula) ja kodukoha esimesi asustusalasid ning näitab neid kaardil.

Õppesisu: muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus – kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutuselevõtmine, Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda. Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad – ning arheoloogilised leiud. Viljandimaa inimasustus muinasajal.

2. Vanad Idamaad

Õpitulemused

Õpilane:

- selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust ja Mesopotaamiat;
- kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse, Mesopotaamia või Juuda riigi näitel;
- tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide ja Babülioni rippaedu; teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;
- seletab mõisteid *linnriik, vaarao, muumia, sfinks, tempel, püramiid, preester, Vana Testament*;

Õppesisu: Vanaaja sisu ja üldiseloostus – ajalised piirid, looduslikud olud. Vana-Egiptus, Egiptuse riigikorraldus. Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon; eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku.

3. Vana-Kreeka

Õpitulemused

Õpilane:

- näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil;
- teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist;
- võrdleb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel;
- kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, Trooja sõda, hellenid, tähestik*;

Õppesisu: vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mükene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoloogia, olümpiamängud, Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal, Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

4. Vana-Rooma

Õpitulemused

Õpilane:

- näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;
- teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;
- iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *vabariik, foorum, kapitolium, Colosseum, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, kristlus, piibel, Rooma õigus, provints, Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Kartaago, Konstantinoopol, ladina keel*;
- teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus ja Jeesus Kristus, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu: Rooma linna ja riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad, vabariigi algus, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal. Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririik ja ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, kunst, arhitektuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, avalikud mängud, Ristiusu teke, Uus Testament.

III kooliaste

Kooliastme õpitulemused

III kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

Põhikooli lõpetaja:

- kirjeldab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;

- võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- asetab end minevikus elanud inimese olukorda.
- mõistab ajalooteadmiste vajalikkust igapäevaelus ning teab ajalooga seotud erialade õppimise võimalusi.

Õppetegevus

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rühmatöö, vestlus, diskussioon, väitlused, projektõpe, loovülesande, kava, ajajoone, skeemi ja plaani, õpimapi koostamine, rolli- ja otsustusmängud, praktilised ja uurimistööd (nt töö allikate ja kaardiga, töölehe ja kontuurkaardi täitmine, arutluse kirjutamine, infootsing teabeallikatest ja infoanalüüs), tegevuspõhine õpe (nt dramatiseeringud, mudelite ja makettide valmistamine).

Võimalusi ajaloo lõimimiseks teiste õppeainetega:

- eesti keel ja kirjandus – funktsionaalne lugemine, suuline ja kirjalik eneseväljendus, ilukirjanduse lugemine ja analüüs, õigekiri, töö allikatega, kava ja arutluse koostamine;
- geograafia – kaardi kasutamine ja tundmine, tuule- ja vee-energia kasutamine; päikesekell, maadeavastused, rahvastikuga seotud protsessid;
- matemaatika – arvud, sajandid, Rooma numbrid, töö diagrammiga, ajajoon, võrdlemine;
- ühiskonnaõpetus – riigi tunnused, riigijuhtimis- ja -valitsemisvormid, tsensuur, erakonnad, poliitilised ideoloogiad, koalitsioonivalitsus, majanduspoliitika, põhiseadus, meeste ja naiste roll ühiskonnas, religioon;
- inglise keel – karikatuuridel oleva teksti tõlkimine, sõnavara arendamine, võõrkeelsed dokumentaalfilmid, filmid;
- kunstiõpetus – kunstivoolud, maal, skulptuur, karikatuurid, plakatid, töö fotodega, arhitektuur, mood;
- muusika – erinevate ajastute ja piirkondade muusika, heliloojad;

- arvutisõpetus – interneti otsingumootorid, tekstitöötlus, Google Maps, PowerPoint ettekanne;
- inimeseõpetus – hügieen, tervis;

7. klass

Õppesisu ja õpitulemused

IV. Keskaeg ja varauusaeg

1. Maailm keskajal 476–1492

Õpitulemused

Õpilane:

- iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi; kiriku osa keskaja ühiskonnas ning kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana; teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad ning kirjeldab keskaegse linna eluolu;
- iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemise tagajärgi;
- iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;
- kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;
- toob esile ristisõdade eesmärgid ja tulemused;
- nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust;
- teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik;
- seletab mõisteid *paavst, patriarh, piiskop, preester, munk, nunn, senjäär, vasall, feodaal, pärisori, Inglise parlament, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, Muhamed, mošee, Meka*;
- teab, kes olid Karl Suur ja Justinianus I, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu: Keskaja maailmapildi mõju ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus ja periodiseering, läänikord, eluolu. Kiriku ja kultuuri osa keskajal, ristiusu õpetuse alused, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil. Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene. Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine.

Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked. Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad. Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamise, eluolu keskajal. Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas (Viljandis/Viljandimaal) muinasaja lõpul.

2. Maailm varauusajal 1492–1600

Õpitulemused

Õpilane:

- teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng ja reformatsioon;
- kirjeldab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju;
- seletab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi;
- seletab mõisteid *maadeavastused*, *reformatsioon*, *protestandid*, *luteri usk*, *renessanss*, *humanism*;
- teab, kes olid Kolumbus, Martin Luther ja Leonardo da Vinci, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu: ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci. Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades. Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther. Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.

8. klass

Õppesisu ja õpitulemused

V. Uusaeg

1. Maailm 1600–1815

Õpitulemused

Õpilane:

- teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;
- selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;

- selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;
- toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;
- teab, kuidas tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja iseloomustab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;
- iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *valgustus, valgustatud absolutism, reform, revolutsioon, restauratsioon, absolutism, parlamentarism*;
- teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu: Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena. Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Kultuur: barokk, klassitsism. Asustus ja eluolu kodukohas 17.–18. sajandil.

2. Maailm 1815-1918

Õpitulemused

Õpilane:

- näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;
- iseloomustab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas;
- selgitab Eesti iseseisvumist;
- teab Esimese maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;
- iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *rahvusriik, monopol, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, liberalism, konservatism, sotsialism*.

Õppesisu: industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused. Rahvuslus ja

rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed. Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine sh kodukohas.

9. klass

Õppesisu ja õpitulemused

VI. Lähiajalugu

1. Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939

Õpitulemused

Õpilane:

- näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi (Versailles' süsteem);
- iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
- kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul;
- kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *demokraatia*, *diktatuur*, *autoritarism*, *totalitarism*, *fašism*, *kommunism*, *natsionaalsotsialism*, *repressioon*, *Rahvaste Liit*, *Versailles' süsteem*, *vaikiv ajastu*, *parlamentarism*, *Tartu rahu*;
- teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson.

Õppesisu: rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. Demokraatia ja diktatuuri põhijooned, demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika. Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid.. Kultuur ja eluolu kodukohas 20. sajandi algul.

2. Teine maailmasõda 1939-1945

Õpitulemused

Õpilane:

- teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel;
- selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
- iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist;
- teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, tulemused ja tagajärjed;
- selgitab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;
- teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;
- seletab mõisteid *MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, ÜRO*.

Õppesisu: rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. Sõjategevuse üldiseloomustus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine. Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. Teise maailmasõja mõjud kodukohas.

3. Maailm pärast Teist maailmasõda 1945-2000

Õpitulemused

Õpilane:

- teab külma sõja põhijooni ning toob esile selle avaldumist ja vorme; näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid
- teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail;
- kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;
- kirjeldab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;
- toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
- kirjeldab Eesti iseseisvumise taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;
- iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandi vältel;
- seletab ja kasutab kontekstis mõisteid *perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, metsavennad, plaanimajandus, massirepressioon, Atlandi Harta, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, laulev revolutsioon*;
- teab, kes olid Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu: külm sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted. Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine. Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. Maailm alates 1990. aastaist, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.

Hindamine

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid peaksid olema mitmekesised, sisaldama suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse juures hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu. Kolmandas kooliastmes sobivad kontrolliks ja hindamiseks nii avatud kui ka valikvastusega ülesanded.

Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Kool võimaldab kasutada õppe sidumiseks igapäevaeluga õpet ja õppekäike väljaspool klassiruumi (muuseumis, arhiivis, näitusel, raamatukogus) vähemalt kaks korda õppeaasta jooksul. Kool võimaldab kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid: ajalooatlased, kontuur- ja seinakaardid, allikakogumikud, käsiraamatud, elulooraamatud ja teabekirjandus, auvised, digitaliseeritud andmebaasid ja arhiivid, illustratiivne pildimaterjal (fotod, karikatuurid), IKT-põhised õppematerjalid.

Ühiskonnaõpetus

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;
- oskab tulla toime tänapäeva ühiskonnas, lähtudes üldinimlikest väärtustest;
- teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja teostamises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;
- väärtustab inimõigusi ja demokraatia põhimõtteid, nagu seaduslikkus, vabaduse ja vastutuse seos; arvestab teisi, väärtustab mitmekesisust, panustab ühiskonna jätkusuutlikku arengusse ja sidususse ning seisab vastu kesksete normide rikkumisele; on seaduskuulekas;
- määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna;
- algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel;

- kasutab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oma edasiste õpingute ja teadlike karjääriotsuste kavandamisel ning langetamisel, koostab esmase karjääriplaani.

Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ning iseseisvateks õppijateks;
- kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlemist ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, raamatukogu, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud, arhiivid, näitused, muuseumid.

Kooliastme spetsiifilised õppetegevused esitatakse vastava kooliastme lõpus.

Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on oluline koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel kujuneda ettevõtlikuks, ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvale õppele. Esimeses kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. Teises ja kolmandas kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena.

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majandus, poliitika, õigus), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega vastavalt oma huvidele ja võimalustele.

Teises kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

Kolmandas kooliastmes lisanduvad Eesti riigi funktsioneerimisega seotud institutsioonid. Riigi valitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone, nagu Riigikogu, valitsus, president, kohus, kohalik omavalitsus, riigikontroll, õiguskantsler.

Kuna osale õpilastest võib haridustee lõppeda põhikooliga, on enam pööratud tähelepanu poliitika avaldumisele igapäevaelus ning kodaniku rollile poliitikatulemite teadliku tarbijana (nt sotsiaalkaitse süsteemi kasutamine, valla/linna elukorralduses kaasaráákimine, e-teenuste tarbimine jne).

Majanduse käsitlemine kolmandas kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele (ettevõtlikkus, kutsevalik, tulu tööst, eelarve, tarbimine ja toimetulek), ettevõtlusele (ettevõte, ressursid, tootlikkus, kasum, konkurents), riigi majanduse reguleerimisele (majanduspoliitika, maksud, maksutulude kasutamine riigi arenguks; õigusrikkumisest tulenev kahju riigi majandusele) ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele (tarbimisühiskond, tööturu tasakaal, varanduslik kihistumine). Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Olulisel kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab kaasa õpilase toimetulekule ühiskonnas. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

Aine käsitlemisel on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide püstitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme.

Õppes pööratakse suurt tähelepanu õpilaste õpimotivatsiooni arendamisele. Olulisel kohal on aktiivõppemeetodid, nagu arutelud, juhtumianalüüsid, rollimängud, projektid ja õppekäigud. Tähtis on viia aine käsitlemine klassiruumist välja ning kasutada igal asjakohasel juhul elusituatsioone (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas).

Aktiivse kodaniku kontseptsioon käsitleb kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult kui hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse rakendussuuna võimalusi noorte

jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt tarbijahariduses, kodanikualgatuses, koolielu korraldamises).

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonnasse, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi jne.

Kogu õppes kasutatakse nüüdisaja tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi, arvestades kasutatava tarkvara legaalsust, interneti ja IT turvariske ning küberkuritegevust (riigiportaal, e-teenused, omavalitsus- ja riigiasutuste kodulehed, teabepäring, õigusaktid internetis). Nii omandab õpilane teabe ja tehnoloogia kasutamise oskuse, mille vajadus tänapäeva maailmas pidevalt kasvab.

Hindamine

Ühiskonnaõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse koolis õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate dokumentide hindamiskäsitlusest.

Hinnatakse nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. Hinnanguid andes ja numbriliselt hinnates võetakse aluseks ainekavaga määratud õpitulemused.

Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemuste kontrollimise vormid peavad olema mitmekesised ja vastavuses õpitulemustega. Aine pakub rohkesti võimalusi mitmekesiseks tööks erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid). Vanuseastmele vastavalt võib lihtsamaid ülesandeid anda mõne fakti või näite leidmiseks ning hinnata ülesande täitmise põhjalikkust ja täpsust. Praktiliste tööde juures ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

Õpitulemuste hindamisel kasutatakse sõnalisi hinnanguid, mitteeristavat (arvestatud, mittearvestatud) hindamist 5. klassis ja numbrilisi hindeid 6.-9. klassis. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid.

Kooliastme spetsiifilised hindamise vormid ja põhimõtted esitatakse vastava kooliastme lõpus.

II kooliaste

6. klass

Kooliastme õpitulemused

II kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

6. klassi lõpetaja:

- on viisakas, sõbralik, väärikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
- teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- loetleb Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone ja kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus); nimetab riigijuhtimisega seotud ameteid;
- teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
- mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
- toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides.

Õppetegevus

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rühmatöö, rollimängud, arutelud, ühistegevus ja vabatahtlik töö; õpimapi ja uurimistöö koostamine (küsitluse läbiviimine, viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine jms); infootsing teabeallikatest, allikate kasutamine (nt temaatiline tekst, statistika, dokument, kaart jne); töölehtede täitmine, loovtöö

kirjutamine; juhtumianalüüs; praktilised tööd: klassielu reeglite, päevaplaani ja isikliku eelarve koostamine jne; õppekäigud.

Võimalusi ühiskonnaõpetuse lõimimiseks teiste õppeainetega:

- eesti keel ja kirjandus – funktsionaalne lugemine, suuline ja kirjalik eneseväljendus, ilukirjanduse lugemine ja analüüs, õigekiri, töö allikatega, arutluse koostamine;
- loodusõpetus – kaardi tundmine, elukeskkonnad, säästev areng;
- matemaatika – kell, kalender, kulude planeerimine, statistilise materjali kasutamine, diagrammide koostamine;
- võõrkeeled – sõnavara arendamine, võõrkeelsed dokumentaalfilmid, filmid;
- ajalugu – kogukonna identiteedi teke, riik, tööjaotus ühiskonnas;
- inimeseõpetus – tervis, suhtlemine, tolerantsus, soorollid, turvalisus, kompromiss;
- töö- ja tehnoloogiaõpetus – töökultuur, tööohutus, tootmise mõju keskkonnale;
- arvutisõpetus – interneti otsingumootorid, tekstitöötlus, Google Maps, PowerPoint ettekanne.

Õpitulemused ja õppesisu

I. Sotsiaalsed suhted

1. Inimesed meie ümber, kogukonnad; Euroopa riigid ja rahvad; sallivus

Õpitulemused

Õpilane:

- seletab oma sõnadega ning kasutab kontekstis mõisteid *rahvus*, *riik*, *võrdõiguslikkus* ja *sallivus*;
- nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvarühmi ning kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone;
- nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid;
- toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumise kohta Eestis;
- teab ja hoiab kogukonna traditsioone;
- teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid (pass, isikutunnistus);
- nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike ning toob näiteid, kuidas muu maailm mõjutab elu Eestis.

Õppesisu: Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond. Koolipere. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.

2. Vabatahtlik tegevus: kodanikuühendused ja -algatus; koostöö

Õpitulemused

Õpilane:

- seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid *kodanikuühendus*, *kodanikualgatus*, *vabatahtlik tegevus*;
- nimetab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid ja ühendusi ning kirjeldab nende tegevust;
- nimetab kodukohas ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust;
- teab kodukoha kodanikualgatusi ning algatab neid ja osaleb neis võimaluse korral;
- toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta; märkab probleeme ja pakub vajajatele abi.

Õppesisu: kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatused võimalused. Koostöö ja ühistegevus, kommunikatsioonivõimalused.

II. Demokraatia

1. Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Õpitulemused

Õpilane:

- seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid *inimõigus*, *seadus*, *demokraatia*;
- iseloomustab demokraatia põhimõtteid;
- nimetab ja austab inimõigusi;
- teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, nimetab Vabariigi Valitsuse, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi peamisi ülesandeid;
- teab, mis on kohalik omavalitsus, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta;
- teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta.

Õppesisu: rahva osalemine ühiskonna valitsemises: arvamuste mitmekesisus ja sõnavabadus, osalus aruteludes ja otsustamises, õigus valida ja saada valitud. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused (õigus elada, õigus vabadusele ja inimväärikusele jne).

2. Koolidemokraatia; lapse õigused ja võimalused osaleda poliitikas

Õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis;
- toetab oma suhtumise ja tegutsemisega koolidemokraatiat;
- tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi, tunneb õiguste ja vastutuse tasakaalu.

Õppesisu: õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Lapse õigused (õigus haridusele, õigus vanemlikule hoolitsusele jne). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.

III. Töö ja tarbimine

Õpitulemused

Õpilane:

- teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel;
- teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve; oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida;
- teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid;
- iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed;
- selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale;
- oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi.

Õppesisu: aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööetika.

Hindamine

Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad arvamyslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi, kaardi tundmine, avatud ja valikvastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe ülekanne (graafikust tabelisse vms), informatsiooni leidmine, kasutamine ja rühmitamine. Selles vanuseastmes on eriti oluline, et arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgitaks jõukohasuse põhimõtet. Alustada tuleks lihtsamatest ülesannetest, kus õpilasele on lahendamiseks antud märksõnad, ülesande mõistmist ja lahendamist toetav selgitus ning täpne juhend.

III kooliaste

9. klass

Kooliastme õpitulemused

III kooliastme õpitulemused kajastavad õpilase head saavutust.

Põhikooli lõpetaja:

- tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
- tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;
- selgitab üksikisiku, riigi ja ettevõtja rolli majanduses, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- kaalub oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma võimetest, huvidest, teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning valikuid väliselt mõjutavatest teguritest;
- hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid, arvestab autorikaitset;
- teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.
- teab riigi juhtimis- ja haldusstruktuuride ameteid/elukutseid ning nende töö sisu ja arutleb selle üle, mis on olulised eeldused selle töö tegemiseks; valdab ülevaadet riigiteenistujaks kujunemise ja õppimise võimalustest.

Õppetegevus

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rühmatöö, rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe (nt heategevusprojektid); referaadi, uurimistöo, arvamustöö, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö

esitlemine); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs; dokumendiplankide täitmine jne; õppekäigud.

Võimalusi ühiskonnaõpetuse lõimimiseks teiste õppeainetega:

- eesti keel ja kirjandus – funktsionaalne lugemine, suuline ja kirjalik eneseväljendus, ilukirjanduse lugemine ja analüüs, õigekiri, töö allikatega, arutluse koostamine;
- geograafia – kaardi tundmine, elukeskkonnad, rahvastikuga seotud protsessid, säästev areng, majanduspoliitika;
- matemaatika – ajajoon, kulude planeerimine, statistilise materjali kasutamine, diagrammide koostamine;
- võõrkeeled – sõnavara arendamine, võõrkeelsed dokumentaalfilmid, filmid;
- ajalugu – kogukonna identiteedi teke, riik ja selle valitsemine, riigikaitse, tööjaotus ühiskonnas;
- inimeseõpetus– tervis, suhtlemine, tolerantsus, soorollid, turvalisus, kompromiss;
- töö- ja tehnoloogiaõpetus – töökultuur, tööohutus, tootmise mõju keskkonnale;
- arvutisõpetus – interneti otsingumootorid, tekstitöötlus, Google Maps, PowerPoint ettekanne.

Õpitulemused ja õppesisu

I. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

1. Meedia ja teave

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam ja plagiaat*;
- iseloomustab näidete varal avaliku ja eraelu piiride seadmist ning ületamist;
- avaldab arvamust ajakirjanduses käsitletavate probleemide kohta; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks;
- teab reklaami funktsioone ja liike;
- tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.

Õppesisu: Raamatukogu, internett. Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne.

Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur. Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid *sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus*;
- märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;
- väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust;
- väärtustab soolist võrdõiguslikkust;
- mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.

Õppesisu: sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

3. Ühiskonna institutsionaalne struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid *avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, äri sektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus*;
- selgitab ühiskonna sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;
- teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.

Õppesisu: avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused). Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

4. Ühiskonnaliikmete õigused

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *inimõigused, põhiõigused*;
- tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid;
- kirjeldab õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;

- tunneb riske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust otsida abi.

Õppesisu: inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. Vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne eksploatatsioon jm. UNICEFi tegevus.

II. Riik ja valitsemine

1. Demokraatia

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *demokraatia*, *autokraatia*, *totalitarism*; *võimude lahusus ja tasakaal*, *õigusriik*, *kodanikuõigused*, *kodanikuvabadused*, *kodanikuühiskond*, *kodanikualgatus*;
- selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;
- tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igaühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi;
- eristab demokraatial ja autokraatiat, võrdleb demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni;
- selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.

Õppesisu: demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.

2. Eesti valitsemiskord

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *põhiseadus*, *põhiseaduslik institutsioon*, *põhiseaduslikud õigused*, *seadusandlik võim*, *opositsioon*, *koalitsioon*, *täidesaatev võim*, *president*, *õiguskantsler*, *riigikontroll*, *kohalik omavalitsus (KOV)*, *kohus*, *õigusakt*; *erakond*, *valimised*, *kodakondsus*, *kodanik*, *alaline elanik*;
- tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart);

- mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. Oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT);
- teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaalide kasutusvõimalusi;
- tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi;
- selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid;
- teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; nimetab Eesti parlamendierakondi; teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

Õppesisu: põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus. Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.

III. Kodanikuühiskond

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *kodanikuühiskond*, *vabaühendus*, *kodanikuosalus*, *kodanikualgatus*;
- mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
- iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;
- analüüsib kodanikuühiskonnas tegutsemise võimalusi ja probleeme ning pakub lahendusi;

Õppesisu: kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik

tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.

IV. Majandus

Õpitulemused

Õpilane:

- teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, laen, investering, tarbijakaitse*;
- tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu;
- analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel;
- tunneb eelarve koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka;
- tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult;
- kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.

Õppesisu: turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistuseta inimesed tööturul. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.

Hindamine

Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad probleemküsimuste avamine, arvamused, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ja karikatuuri analüüs, kaardi tundmine,

avatud ja valikvastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokkuviimine, teabe ülekanne (graafikust tabelisse vms), informatsiooni rühmitamine.

Praktiliste tööde juures hinnatakse töö planeerimise, teostamise, tulemuste tõlgendamise, järelduste tegemise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

Füüsiline õpikeskkond

Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi. Kool võimaldab kasutada klassiruumis „Eesti Vabariigi põhiseadust“, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni. Kool võimaldab ainekava eesmärgke toetavaid õppematerjale (kontuur- ja seinakaardid, auvised, erialased teatmeteosed, ajalehed ja ajakirjad ning statistilised ja metoodilised materjalid).